

Od trenutka kad su se hutbe počele kazivati na bosanskom jeziku i kad su kao takve bilježene i zapisivane po našim listovima i časopisima, iliti u posebne knjige, moglo se analizirati šta je u kom vremenu bio prioritet hatiba, koji problemi, poteškoće i prioriteti su ih pratili. Ako pogledamo unazad i napravimo retrospektivu, uočiti ćemo da su hutbe najčešće odraz društvenih tokova koji su imali dominantnu ulogu i usmjeravali islamsko mišljenje i tematizirali islamske sadržaje.

Abdulgafar ef. Velić je karakterističan po mnogo čemu ali najviše po tome što pripada jednoj ulemanskoj porodici i mladoj generaciji imama i hatiba stasalih u najtežim trenucima za BiH i Bošnjake. On je pripadnik generacije koja pokazuje i afirmira jednu novu sliku imama i hatiba, ali i novu sliku Islamske zajednice. On u svom imamsko, hatibsko, muallimskom radu, u najvećoj i najprestižnijoj Istiklal –Indonežanskoj džamiji u Sarajevu, savjesno i predano vodi džemat. Njegov džemat je najveći, najmnogoljudniji, najrazličitiji po dobi, strukturi, i najzahtjevniji u podučavanju i odgajanju. Otuda je njegova zadaća mnogo veća i složenija u odnosu na druge. Da je ozbiljno shvatio svoj posao, zadatak i misiju svjedoči i činjenica da je svaku svoju hutbu znalački pisao i tako prezentirao i prenosio svom džematu. To govori o njegovoj odgovornosti za javnu riječ i odgovornosti prema onima koji ga slušaju.

Uz tekstove hutbe koji govore i opisuju društveno stanje i položaj muslimana i islamske zajednice u prošlim vremenima, on s puno ozbiljnosti, odgovornosti prati i sadašnji rad islamske zajednice i kritike koje su se često neopravdano sručivale na lice ove najvažnije institucije kod Bošnjaka. On u svojim hutbama znalački i mudro navodi te kritike, osporavanja, a onda daje svoj komentar, iznosi svoj osobni stav, svoj odnos i mišljenje prema tim konkretnim pojavama, temeljeći ih na Kur'anu i sunnetu Allahovog Poslanika. On misli islam, muslimane i BiH. Oni su njegova briga i prioritet. Analizira njihove uspone i padove, njihove slabosti ali i svijet s kojim žive i svijet koji ih okružuje. Ističe njihove vrijednosti i karakteristike koje su oličene u

poštenju, hrabrosti, požrtvovanosti i spremnosti za suživot. Iz svega se vidi ljubav prema islamu, islamskoj zajednici, Bošnjacima i domovini. Kada se i ne slažemo sa njim i njegovim mišljenjem o pojedinim pojavama vezanim za Zajednicu, to nimalo ne umanjuje njegov stav, jer ga je on znalački i hrabro iznosio pred svoj džemat a sada ga ostavlja u ovoj knjizi da ga se prosuđuje sada i ovdje, ali i iz neke povijesne distance kada će se jasnije i nepristrasnije moći suditi o nekim pojavama i događanjima. Na ovaj način on ostavlja analitičku, iscrpnu sliku Bošnjaka kroz povijest i njihovu borbu za biološki opstanak i očuvanje identiteta. U tome je posebna veličina i ljepota ove knjige i njegov doprinos našoj povijesti pamćenja, koje produžava naše postojanje i sliku o nama.

Njegove hutbe su odveć ovovremene, savremene, kontekstualizirane što znači da tretiraju i da se dotiču najaktuelnijih i najvažnijih pitanja Bošnjaka-muslimana danas. Ove hutbe svjedoče jedno vrijeme, svjedoče islam i muslimane u ovom vremenu. On primjećuje probleme u porodici, zajednici, džematu i blago nas uvodi u njihova rješavanja. Kritikuje nerad, neurednost, nebrigu za druge, zajednicu i domovinu, ukazujući na najbolje primjere među nama u čistoći, nauci, mudrosti i moralu. Često primjećujemo osobno razumijevanja određenih kur'anskih pojmova kao što su ihsan i adl. Objasnjava i razjašnjava pojmove kur'anskog vokabulara i daje svoja pojašnjenja, ukazujući na neka pogrešna shvatanja. Podsjeća na vrijednosti i fadilete ibadeta i savjetuje da se isti prakticiraju u svakodnevnom životu zarad sreće i zadovoljstva vjerom. Nerijetko nudi savremanu, aktuelnu, novu interpretaciju islamskih tema, kur'anskih ajeta i hadisa. S punom odgovornošću želim kazati da sam uživao čitajući ovu knjigu hutbi, onako kako su uživale i njegove džematlije slušajući ga sa mimbere, kad im je to često bio mehlem njihovim ranjenim dušama.

Ferid DAUTOVIĆ

TRGOVINA LJUDIMA

(*Concilium* – Međunarodni teološki časopis, godina XLVII, broj 3, lipanj 2011)

Teško je pojmiti da u vremenu visokih znanstveno-tehničkih postignuća i općenito izuzetnog stupnja razvijenosti ljudske civilizacije još uvijek postoje mračni zaostaci iz prošlosti kao što su, primjerice, razni oblici ropstva ili trgovine ljudima. Nažalost, to je nepobitna činjenica koja je svojom težinom i opsegom već odavno prerasla pojedinačne nesretne sudbine, postajući danas ozbiljnim globalnim problemom koji nameće potrebu odgovorne zauzetosti svih, kako nacionalnih tako i međunarodnih, relevantnih faktora u pokušaju njegovog rješavanja. Upravo kao svojevrsan odgovor na ovu potrebu nastao je i najnoviji broj *Conciliuma* koji kroz niz autorskih priloga o fenomenu trgovine ljudima u modernom svijetu nastoji progovoriti o njegovom teološkom značenju kao i praktičnim posljedicama koje odatle proizlaze.

S obzirom na to, potrebno je istaknuti da su, s metodološke točke gledišta, tekstovi koji se bave spomenutim problemom podijeljeni na tri manje tematske cjeline koje bi trebale omogućiti lakši i sistematičniji pregled. Tako prva tematska cjelina pod naslovom *Opća promišljanja o trgovini ljudima: pojmovi, oblici, konteksti i crkveni dokumenti o migraciji i trgovini ljudima* upoznaje čitatelja s temeljnim elementima moderne trgovine ljudima s posebnim naglaskom na njezino razlikovanje od drugih oblika migracije. U tom je kontekstu osobito zanimljiv članak Maryanne Loughry *Tko je još u čamcu ili u kamionu? Ukršteni putevi: Trgovina ljudima i prisilna migracija* u kojemu se na dokumentiran način progovara o mnogoobličnosti i razgranatosti ovoga fenomena, što u znatnoj mjeri otežava adekvatno prepoznavanje i sprječavanje same trgovine ljudima. Pritom autorka skreće pozornost na činjenicu da su se dokumenti Katoličke crkve tek u novije vrijeme počeli izričiti baviti ovom problematikom. Drugi značajan prilog daje Tisha Rajendra člankom pod naslo-

vom *Migracija u katoličkoj socijalnoj misiji*, u kojemu se naglašava važnost kozmopolitskog principa solidarnosti u kontekstu etičkog promišljanja o trgovini ljudima. Osobito je vrijedno njezino razmatranje sukoba koji može nastati između navedenog principa solidarnosti i političkog principa koji garantira kako pravo na migraciju tako i pravo države da osigura vlastite granice, pri čemu autorka zastupa mišljenje da se suverenost svake države treba podrediti pravu na dobrobit i razvoj svih. Posljednji tekst u ovome dijelu predstavlja ustvari pregled Daniel Groodyja *Pokretne mete: migranti, globalizacija i trgovina ljudima* gdje se iznosi niz najnovijih slučajeva preuzetih iz izvještaja nekoliko nacionalnih i međunarodnih organizacija s pozivom na globalnu etiku provodivu kroz tri bitna koraka: spašavanje, rehabilitacija i reintegracija.

U drugoj tematskoj cjelini pod naslovom *Trgovina ljudima i ranjivost djece i žena u različitim kontekstima* pozornost sva tri autorska priloga usredotočena je na žene i djecu kao dvije najosjetljivije socijalne skupine koje su najčešće žrtve trgovine ljudima. Tako Maria Katharina Moser donosi *Valentininu priču* kroz koju na primjeru jednog konkretnog slučaja prikazuje svu dramatičnost situacije u kojoj se nalaze žene upletene u vrtlog trgovine ljudima, iskorištavanja i nasilja. Na sličan način, oslanjajući se na vlastito iskustvo u radu sa ženama u Africi i Irskoj, Maura O'Donohue u svom članku *Seksualna trgovina – ugroženost žena i djece. Hitan poziv Crkvi* nastoji senzibilizirati pripadnike suvremene Crkve za etički odgovorniji i angažiraniji pristup ovoj problematici. Na istoj se liniji nalazi i prilog Melanie O'Connor *Seksualna trgovina – društvena analiza i odgovor Crkve u Južnoj Africi*. Služeći se primjerom Južne Afrike, kao zemlje u kojoj je trgovina ljudima pronašla svoj najlože-

niji izraz, spomenuta autorka propituje one modele koji bi se, u cilju adekvatnog rješenja ovoga problema, mogli konkretno primijeniti u lokalnim zajednicama, posebice u župama.

Kao svojevrsni rezime prethodne dvije tematske cjeline s posebnim naglaskom na potrebu formuliranja odgovarajuće teologije i etike, treći dio nosi naslov *Etika i trgovina ljudima: Normativna analiza, međunarodne i kršćanske reakcije*. Raspravu otvara Michelle Becka člankom *Trgovina ženama i opredmećenje* u kojemu na kritički način razmatra suvremeni koncept konkretizacije koji u sebi sadrži etički upitne strategije objektivacije, komodifikacije i instrumentalizacije osobe. Autorka zaključuje da je konkretizacija postala normativni okvir društvenih struktura, koji se može prevladati isključivo ponovnim utvrđivanjem osobnoga identiteta te globalnom zauzetošću u borbi za ljudsko dostojanstvo kroz praktičnu solidarnost i pravednost. Drugi prilog pod naslovom *Trgovina ljudima i prisilni rad kao globalni izazov Međunarodnoj organizaciji rada i njezinoj "Decent Work Agenda"* predstavlja analizu fenomena moderne trgovine ljudima, ali i neku vrstu strategije za borbu protiv kršenja ljudskih prava. Pritom autorka Stefanie Wahl istražuje teoretske okvire spomenutog programa Međunarodne organizacije rada ukazujući na teoriju priznavanja na kojoj se on temelji kao i posljedične normativne okvire za pitanja osobnoga identiteta, borbe za jednakost, poštovanje ljudskih prava i društveno prosuđivanje. Gledano u tom kontekstu, osobito je značajan njezin poziv na veću suradnju između lokalnih zajednica i crkvenih institucija s Međunarodnom organizacijom rada. Kritički snažno intoniran prema tradicionalnim ekleziološkim metaforama u kršćanskom radu s ljudima, tekst autorke Agnes Brazal pod naslovom *Metaforička ekle-*

ziologija: odgovori na trgovinu ljudima zasnovani na vjeri predstavlja svojevrsni apel Crkvi na preispitivanje do sada korištenih metafora koje se pokazuju izrazito neprikladnim, osobito na području trgovine ljudima. Pritom autorka, nastojeći ponuditi prihvatljivo rješenje, predlaže metaforu "mosta solidarnosti" kojom bi se dokinule dosadašnje hijerarhijske slike te uveli koncepte solidarnosti i suradnje koji više odgovaraju suvremenom načinu shvaćanja.

Što se tiče rubrike *Teološki forum*, treba reći da se u njoj nalaze četiri tematski različita teksta. Prvi tekst pod naslovom *Ekumenska duhovnost – življena već danas* donosi ulomke razgovora između dvojice velikih suvremenih teologa Hansa Künga i Jürgena Moltmanna tijekom Drugog ekumenskog crkvenog dana održanog u Münchenu. Povodom obljetnice smrti spaljivanjem velike srednjovjekovne mističarke Marguerite Porete, koja je obilježena 2010. konferencijom u Parizu, Dietmar Mieth donosi prikaz njezinog djela u članku *Marguerite i Meister. Meister Eckhart (oko 1260-1328) i Marguerite Porete (oko 1250-1310)*. Posebnu pozornost zaslužuje tekst pod naslovom *Katolička seksualna etika – nužna revizija: Teološki odgovori na skandal seksualnog zlostavljanja* u kojemu se autorka Hille Haker kritički osvrće na način na koji se suvremena Crkva odnosi prema seksualnim skandalima koje su skrivili njezini svećenici. Upravo na ovim tragičnim primjerima vidljiva je sva neadekvatnost tradicionalne katoličke seksualne etike koja zahtijeva nužno preispitivanje i reviziju kako bi s većom sućuti i razumijevanjem mogla pristupiti rješavanju ovih problema.

Posljednji tekst u ovoj rubrici predstavlja kratka biografiju Miklosa Tomke (1941-2010), koju je napisao Dietmar Mieth povodom smrti ovoga poznatog mađarskoga sociologa religije.

Miroslav JUREŠIĆ